

**MASZKARA** (95) *sb f*

**maszkara** (93), **maskara** (2); maskara *LibMal*; maszkara : maskara *KrowObr* (21:1).

*Pierwsze i końcowe a jasne (w tym w pierwszym 3 r. błędne znakowanie). ◇ -ar- (w tym 1 r. błędne znakowanie), -år.*

*sg N maszkara (20). ◇ G maszkary (4). ◇ D maszkarze (1). ◇ A maszkare (13). ◇ I maszkara (8). ◇ L maszkarze (2). ◇ V maszkaro (1). ◇ pl N maszkary (4). ◇ G maszkår (6). ◇ D maszkar(o)m (1). ◇ A maszkary (18). ◇ I maszkarami (2), maszkary (1); -ami *ReszPrz*; -ami : -y *KrowObr* (1:1). ◇ L maszkarach (14); -ach (9), -äch (5); -ach *RejWiz* (2), *BibRadz*, *BielSat*; -äch *Górndworz* (3), *BielRozm*; -ach : -äch *KrowObr* (5:1).*

*Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI (jeden z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.*

1. *Maska, czasem łącznie z przebraniem; prawdopodobnie też złośliwie o dworskim i cudzoziemskim stroju; larva, persona Mącz, Calep, Cn; marna, terriculum Mącz [mascara – larwa BartBydż] (70) : Liłzka czału iednego/ Szła do domu Gędźcowego: Y vřzřálá mnogie vbrńanie/ Ktore chował ná igrńanie. Pátrząc ná onę wydworę/ Vřzřálá też y málzkarę. Y wźiawźy oględownálá *BierEz* I; A kułzka łzamotořecz ze dwiema łlugami łwimi [...] włołchiwłchi małkary náłzią zaiachali mu drogą i pobrali mu ony pienyandze włłitki *LibMal* 1543/67; *RejRozpr* I3; *RejWiz* 19, 40v, 160; *RejFig* Dd6 [2 r.]; Ták że też brńcie miły tá wálzřa Dworłka godnołł/ ktora nie czym innym ozdoba ielł/ iedno łzkařą/ kábatem/ málzkarą/ niebaczę czymby miałł być inem od Krolá raczona/ iedno dźiełřięćią złotyř OrzRozm Rv, R2v [2 r.]; *Mącz* 184d, 207d, 293b [2 r.], 451c; Przyłzli raz panięćá w málzkarach przed krolá/ tákże czyniác łwoy thaniecz parámi *Górndworz* R8; W niedzyelę mięłopułłhńą ktho zálę nie ołzálęie ná vrząd iáko ma być/ [...] málzkar/ vbiorow ku dyabłu podobnyř łobie nie wymyłli/ iuż iákoby nie vczynił krzełłińłkiey powinnołłi dołyć. *RejPos* 225v; *BielSat* B3; *RejZwierc* 23, 166v; Nuż prołzę/ á co zá pożytek owyř málzkarńikow/ ktorzi [...] ná cudze domy náchodzą [...]. Bo málzkará/ rołpułzćřa włzytkim bez bráku/ do włzelákiey niewłtydliwołłi wodze: á ono iáko rozumielł iź tá málzkará dawa włzytkim ludźiam złołłiwym wolnołł/ dumác co złęgo á ná zdráđzie táiemńie co czynić? *ModrzBaz* 36, 36; *KochMRot* B4v; *BielRozm* 12; *Calep* 583a [2 r.], 790b; *SarnStat* 1280; [[z inwentarza kupca] półřzeci kopy i 15 larw do maszkar *InwMieszcz* 1569 nr 143, 1581 nr 232].*

*W porównaniach (5): A owo zálę iáko łprołna rzecz/ kiedy dobra páni cžęgołł ták wiele ná twarz nákláđie) iź łie zda iákoby byłá w málzkarze/ áni łie łmie rołłmiać/ áby łie iey ná twarzy nie złupálá *Górndworz* Gv; Boć łřrách ielł ná nas iáko ná dzyeći málzkará co twarzy odmienia/ thylko iedno łthřálzy á nic nie vczyni. *RejZwierc* 166v; Hárđy chłop rowńie ielł iáko málzkará/ Nadobna z wirzchu/ á pod nią pocžwárá. *RejZwierc* 218v, 178; Y Przywilej bez tego [bez szczegółowego opisu wygládu posiadacza] ielł iáko málzkará/ Włzytkim łię przyda *KlonWor* 54.*

*W charakterystycznych połączeniach: szpetna maszkara; stracić maszkare, uřrzyć (2), włóżyć (kłałł) (4), wymyłłić, zawiełłić; w maszkare ubrać się, ubrany (5); ozdobny maszkare; w maszkarach chodzić (przyłł) (4).*

*Wyrażenie: »maszkara błazeńłka« (1): Málzkarę błazeńłką rychłęy vyrzyłłz ná nas/ y ná Przełóžonyř náłzyř/ á niźli włółień pokutuiącyř ludźi w Wářłzáwie Połłcie. *OrzQuin* Z4v.*

a. Złośl. o materialnych przedmiotach (zwłaszcza strojach) związanych z obrządkiem Kościoła rzymsko-katolickiego (z pozycji innowierczej) (18) : Ołtarze Zwony/ Kielichy/ Portatyły y infze Dyabelfkie zabobony krzćicie y gułlicie. Aleć was ták Pán Bog chćiał przed włyřtkim řwiątęm vkázać/ áby was ludzie po tych zmyřlonych mářkárách poznác mogli *KrowObr* 86v; Izali kiedy Apofthołowie páná Kryřtuřowi/ w tákowych vbiorách y mářkárách niewieřćich chodzili? *KrowObr* 106v; I vbrawřzy řie w rogáte Infuły/ iákoby w Kořpaki Tátárřkie/ y w infze Sátáńřkie mářkárý: Tám napřzod głowę nowego Břřkupá oleiem řmaruiećie *KrowObr* 127; Infřzych wářřzych Dijabelfřkich wymyřřow niewřřpominam/ iáko puńtzofřek/ iáko Sándářowych trzewikow iáko krzyřřkow złotyř/

y infzych przypráwek y pítroćin/ ktorymiście ludziom prośtym otzy záflonili/ áby prawdy Bożey niepoználi/ ále ná ty máífkáry pátrząc was fie lękáli. *KrowObr* 131, 94, 107v [6 r.], 114, 129v, 131 [2 r.].

*W charakterystycznych połączeniach: niewieścia maszkara, szatańska, zmyślona; maskary mieć, obrzydzić, wprowadzić (2); na maskary patrzeć; nacechować maskarami, zakryć; po maskarach poznać; w maskarach chodzić, szukać.*

*Szereg: »maszkara i larwa« (3):* Potych tedy wálznych máífkárách y lárwách ínádnie was koždy tżłowiek wierny/ [...] poznać może *KrowObr* 107, 130, 132.

**b. Osoba przebrana (2) :** o onych [dworzanach] mowię/ ktorzy nic nieczynią/ iedno vbrawfzy fye przed Krolem iáko Pánny przed Krolową ítoią [...]. á zaż by ty to chwalił/ áby to [= *tę samą zapłatę*] Krol miał dáć máífkárze nikczemney/ co powinien íeřth dáć dzielnym Sięniáwřkim/ Stárzechowřkim *OrzRozm* R2.

*W przen (1) :*

*Wyrażenie: »maszkara mięsopustna« (1):* Ktore<sup>go</sup>by pewnie ítopámi chodźili ći wřzyfcy/ co fie namiáftkámi íego y Piotrowemi/ [...] niewiem iáką niewřtydliwą twarzą názywáią: gdyby to rzecz prawdźiwa/ á nie máífkárá mięfopuřtna byłá/ co łobie y nie k rzeczy y nieřłufznie przyczytáią. *CzechEp* 49.

**2. Zabawa maskowa, maskarada; widowisko, w którym biorą udział osoby za kogoś przebrane (19) :** Aby thu niemiáły wymowki pánie/ ktore fie kwoli ćiáłu w niepotrzebnych tańcách y máífkárách kocháią. *BibRadz* I 161a marg; *OrzRozm* R; *GórnDworz* B2v, K, Kv; Bo pátrż íż fie iednemu chce gořpodářftwá/ drugiemu koniá á ízárřzuná/ drugiemu práwá/ drugiemu pokoíu á czytánia/ drugiemu tańczu/ máífkáry/ drugiemu opířftwá á cekłáćiey *RejZwierc* 12v; *KochFr* 104.

*W połączeniach szeregowych (7): OrzRozm* P; Thákież też w turnieiu/ w gonithwie/ w máífkárách/ řwietne á dobrze złączone bárwy/ máią w łobie grácią *GórnDworz* L7; Ine rzeczy iáko řtroie/ gonitwy/ máífkáry/ woźby/ ktore wřzytki kořztu potrzebuia/ řą iáko řmolne drwá/ ku rozżarzeniu ognia *GórnDworz* Bb3v, Ee2; *RejPos* 23v; *BielSpr* 3v; Státecznego nie ćierpią/ řromięźliwy wárá/ Wefele tu mieyřce ma/ Gálárdá/ máífkárá. *KlonWor* 57.

*W charakterystycznych połączeniach: niepotrzebna maszkara; chcieć maskary, patrzeć; sposób około maskar; koszt na maskary; udać się na maskary; w maskarach kochać się.*

*Przen: Ceremonia bez istotnej treści (5) :* kiedyby kto ty wřzyřtki řřtutzki y kářki/ kthore Papieźowie wedłóg głów řwoich řpířáli y przydáli/ od they Mřzey wářzey odiáł/ y odrzućił/ y coby Mřza byłá íńřzego? iedno goła Máífkárá/ ktora od Poganow y řydow íeřt wzięta *KrowObr* 198, 198, Ss4; tedy ten řydowřki řzábát/ íeřt iedną máífkárą/ ábo dziećinnym igrzyřkiem/ bes řkutku y chwały Bożey. *CzechRozm* 72.

*Szereg: »maszkara i obłuda« (1):* Tę potym Mřzą Łácińřką Agáto Papieř [..] iákoby iáką máífkárę y obłudę kugłářřką wprowadził. *KrowObr* 198v.

**3. Człowiek brzydki, poczwara; monstrum hominis Mqcz (6) :** Monstrum hominis, Szkárády by co złego/ wirudna máífkárá. *Mqcz* 231c.

*Przen (5) :*

**a)** *Wyobrażenie bóstwa pogańskiego (1)* : krew niewinną/ krew (mówię) przelali Właściwych dzieł fwoich: żałośne ofiary Przed Chánaneyfkie kłádác niegodné málzkáry. *KochPs* 162.

**b)** *Szatan (1)* :

*Wyrażenie*: »piekielna maszkara« (1): [*Adam do Lucypera*:] Wypijesz ią [*smołę*] łam poczwáro Szpetna piekielna málzkáro. *MWilkHist* Ev.

**c)** *O papieżu (1)* : by Pan Bog [...] od wiecznego łwego n<ieśmier>telnego wefela [...] [*nas*] nie odrąził/ [...] niehcąc fię więcey ku nam znác/ iáko to ku kochánkom roštuczonym w przyśmákach á napoiach z kubká tey málzkáry Bábilońskiey *BibRadz* \*3.

**d)** *Dziwoląg; o nieprawdziwym człowieczeństwie Chrystusa w rozumieniu niektórych herezji (2)* : bączyc trzebá co to wždy zá postác: nie onáli málzkará Márcyonowá y Mánicheufzowá? ktorzy nie przyznawali włafnego ciáálá, ábo zgoła niechcieli mieć prawdziwym człowiekiem Christufá, ále mu tylko postać człowieczą przywłafzczáli *CzechEp* 142, 146.

*Synonimy*: **1.** *larwa, maska*; **b.** *maszkarnik*; **3.** *poczwarą, straszydło*.

AL